

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

1919-1922

Η Σμύρνη κτίστηκε γύρω στο 3000 π.χ. και είναι μια από τις αρχαιότερες πόλεις της αρχαίας Ιωνίας. Μέσα στη μακρά ιστορία της έχει αλλάξει θέση δυο φορές: η πρώτη των προϊστορικών χρόνων που αναφέρει ο Στράβων ως "*Παλαιά Σμύρνη*" και η δεύτερη που έκτισε ο Μέγας Αλέξανδρος και οι επίγονοι αυτού κατά την ελληνιστική περίοδο. Ο πληθυσμός του από την αρχαιότητα μέχρι και το 1922 ήταν ελληνικός στο μεγαλύτερο ποσοστό.

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Η Μικρασιατική Εκστρατεία ήταν η συνέχεια μιας νικηφόρου πορείας για την Ελλάδα, η οποία ξεκίνησε το 1912 με τους Βαλκανικούς πολέμους, και αποσκοπούσε στην υλοποίηση του οράματος της Μεγάλης Ιδέας με την απελευθέρωση της Ιωνίας.

Στο εσωτερικό της Ελλάδας επικρατούσε ένα αρνητικό πολιτικό κλίμα μεταξύ του Βενιζέλου, ο οποίος είχε ταχθεί στο πλευρό της Αντάντ¹ κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στοχεύοντας σε μελλοντικά εδαφικά ανταλλάγματα, και του Βασιλιά Κωνσταντίνου. Το 1916 ο Βενιζέλος δημιούργησε επαναστατική Κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη αποκηρύσσοντας τη βασιλική Κυβέρνηση της Αθήνας φέρνοντας στη χώρα τον Εθνικό Διχασμό².

Παρόλο που η απόφαση για την επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στη Μ. Ασία, αποτελούσε εθνικό πόθο όλου του ελληνισμού και όλων των πολιτικών, ανεξαιρέτου ιδεολογίας, ο Εθνικός Διχασμός και τα γεωπολιτικά συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή καθόρισαν την αρνητική έκβαση της προσπάθειας που στιγματίστηκε από συνεχείς επιστρατεύσεις.³

Ο Βενιζέλος, κερδίζοντας τη συμπάθεια ξένων πολιτικών έθεσε σε εφαρμογή την υλοποίηση του οράματος της «Μεγάλης Ιδέας». Κατόρθωσε να δημιουργήσει αλλά και να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν, προκειμένου να πετύχει την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη⁴, συμμετέχοντας η Ελλάδα στην Εκστρατεία των Συμμαχικών δυνάμεων της Αντάντ στην Ουκρανία και δημιουργώντας ένα εξαρτώμενο Ελληνικό κράτος από τη Γαλλία⁵.

¹ Αντάντ ή "Εγκάρδια Συνεννόηση" (Entente Cordiale) ονομάζεται η συμμαχία Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας, η οποία έθεσε τέλος σε 8 αιώνες αγγλογαλλικού ανταγωνισμού και έθεσε τις βάσεις για την αγγλογαλλική συνεργασία κατά τον 20ό αιώνα. Ταυτόχρονα σήμανε και το τέλος της αγγλικής πολιτικής της "Λαμπρής Απομονώσεως" και την απευθείας ανάμιξή της στα ευρωπαϊκά θέματα.

² Στα χρόνια του Μεσοπολέμου κύριο χαρακτηριστικό της πολιτικής ζωής στην Ελλάδα ήταν η έντονη ρευστότητα. Διαρκείς εναλλαγές κυβερνήσεων, στρατιωτικά κινήματα και αντικινήματα, συνταγματικές αλλαγές, συγκρούσεις και διαιρέσεις συνέθεταν έναν πολιτικό βίο, απόληξη του οποίου υπήρξε η επιβολή της μεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου. (Κατσάπης Κωνσταντίνος, «Πολιτική Συμπεριφορά των Προσφύγων στην Ελλάδα κατά το Μεσοπόλεμο», 2002, *Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*)

³ Δεσποτόπουλος Αλέξανδρος, Η συμβολή της Ελλάδος στην έκβαση των δυο Παγκοσμίων Πολέμων, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1992, σελ. 46-54.

⁴ Τσιριγώτης Διονύσιος, Η ελληνική στρατηγική στη Μικρά Ασία 1919-1922, Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία και Εξωτερική Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010, σελ 126.

⁵ Βακάς Δημήτριος, Ο Βενιζέλος πολεμικός ηγέτης, Εκδόσεις Σαλίβερος, Αθήνα 1949, σελ. 212-216.

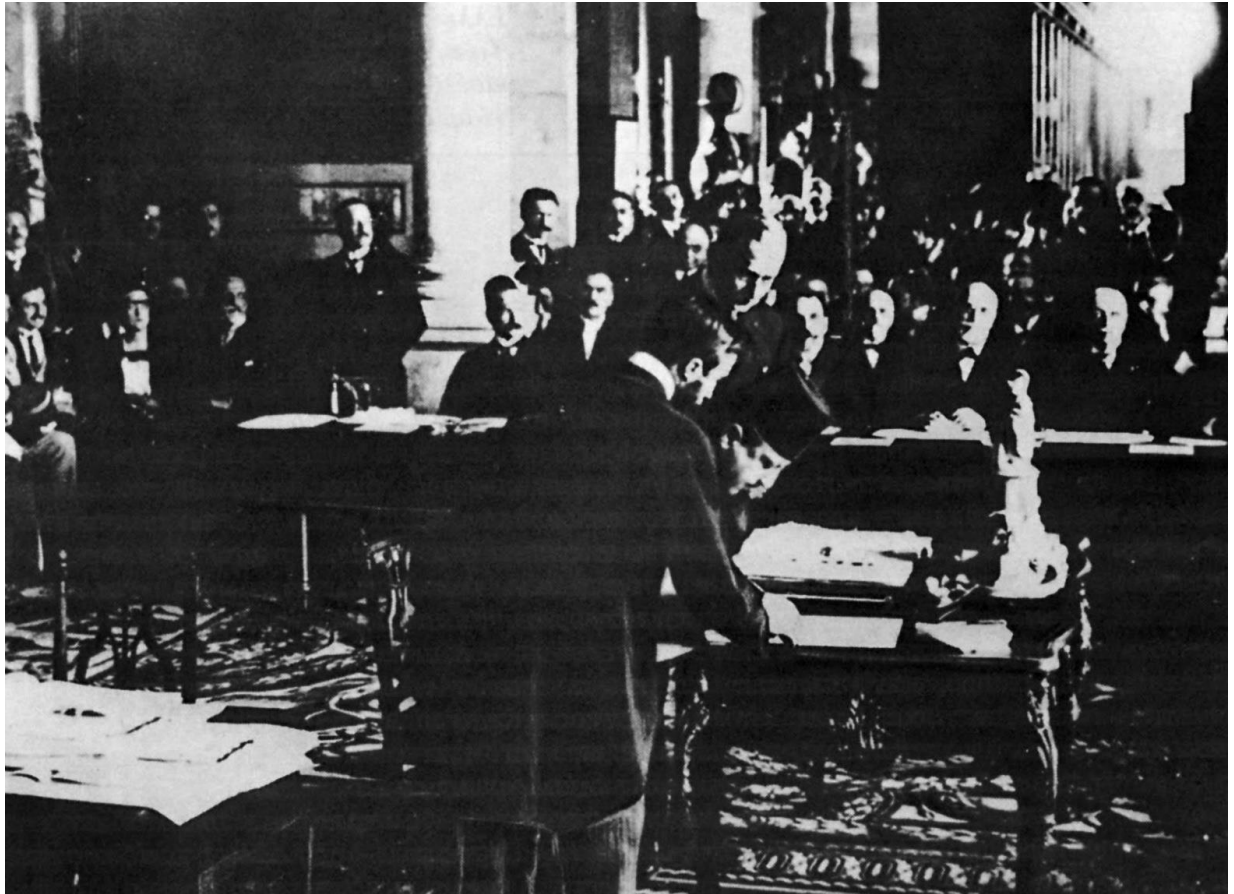
Οι Σύμμαχοι από το 1917 τρέφουν συμπάθεια για τον Ελληνικό Λαό, χαρακτηρίζοντας τους Τούρκους βάρβαρους, αυταρχικούς κυβερνήτες, αιματηρούς τυράννους που δεν έχουν καμία σχέση με το Δυτικό πολιτισμό.⁶ Στο εσωτερικό της Ελλάδος το αρνητικό κλίμα συνεχίζει πιο έντονο από κάθε άλλη φορά και αυτό διακρίνεται και από την αντιπαράθεση μεταξύ του Ε. Βενιζέλου και του Ι. Μεταξά, σχετικά με την προσάρτηση τμημάτων της Μικράς Ασίας.

Με τον πρώτο να επιμένει στην ενσωμάτωση πρώτα των Δυτικών τμημάτων της Ιωνίας (Σμύρνη), θεωρώντας ότι λόγω γεωγραφικής θέσης θα γινόταν εκχώρηση της Κωνσταντινούπολης και με τον δεύτερο να θεωρεί ότι η προσάρτηση των Βόρειων τμημάτων της Μικράς Ασίας είναι εφικτή σε αντίθεση με την ενσωμάτωση των Δυτικών τμημάτων.⁷ Μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπογράφηκε, στην πόλη Σέβρ της Γαλλίας, μεταξύ των νικητήριων Συμμαχικών Δυνάμεων και της ηττημένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η *Συνθήκη των Σεβρών* (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920). Με την συνθήκη των Σεβρών οριστικοποιείται το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τον διαμοιρασμό των εδαφών της, ακολουθεί η γέννηση του κράτους της Τουρκίας και η απόδοση στην ελληνική κυβέρνηση και τον ελληνικό στρατό της Ανατολικής Θράκης και της ευρύτερης περιοχής της Σμύρνης. (Από ελληνικής πλευράς τη Συνθήκη των Σεβρών υπέγραψαν ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Έλληνας πρέσβης στο Παρίσι Άθως Ρωμανός, ενώ εκ μέρους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι γερουσιαστές Χαντή πασά, Ριζά Τεβφίκ και ο Τούρκος πρέσβης στη Βέρνη Ρεσάντ Χαλίζ)⁸.

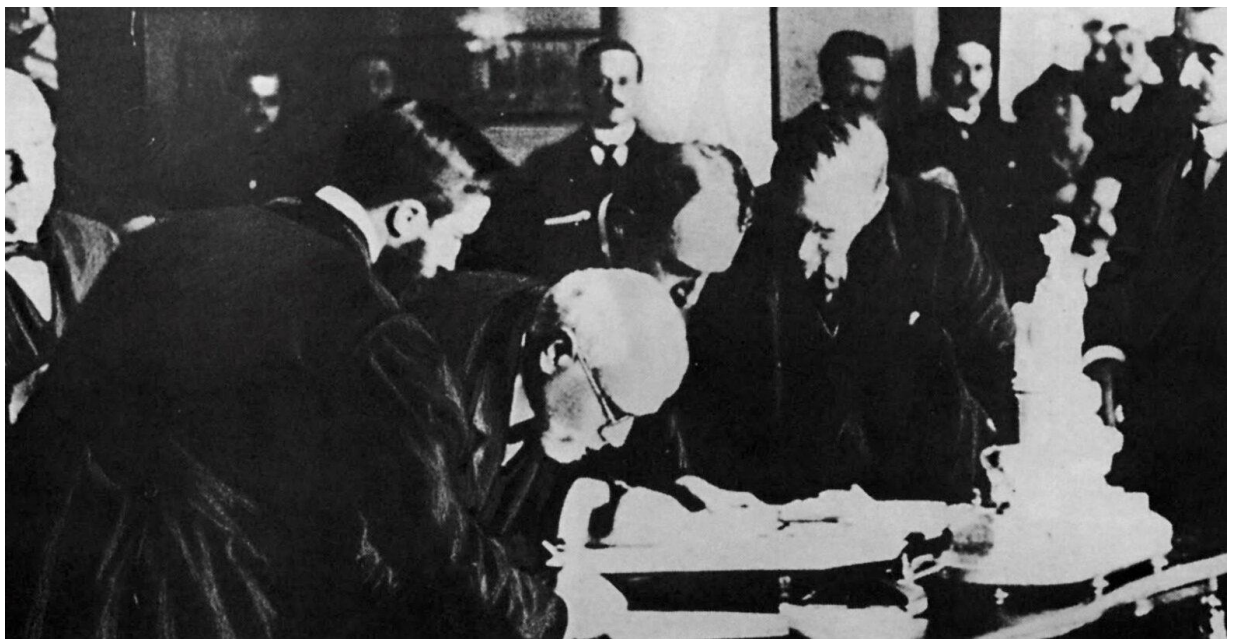
⁶ Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, Η απόφαση για την επέκταση της ελληνικής κυριαρχίας στη Μικρά Ασία. Κριτική Επαναψηλάφηση, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα 2009, σελ.28.

⁷ Συλλογικό έργο, Μελετήματα γύρω από τον Βενιζέλο και την εποχή του, Εκδόσεις Φιλιππότης, Αθήνα 1980, σελ. 103-105.

⁸ Αλέξης Αλεξανδρής, Μικρασιατική Εκστρατεία 1919-1922, Επτά ημέρες της Καθημερινής, Αθήνα 2002.

Ο Γερουσιαστής Mehmed Hâdî Pasha υπογράφει τη Συνθήκη των Σεβρών εκ μέρους της Τουρκίας. (Μουσείο «Ιστορική Μνήμη Ελ. Βενιζέλου» Αθήνα)

Σέβρες, 28 Ιουλίου 1920, ο Ελ. Βενιζέλος υπογράφει τη Συνθήκη στο Δημαρχείο της μικρής πόλης της Παρισινής περιφέρειας. (Εκδοτική Αθηνών)

Στις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν την 1^η Νοεμβρίου 1920, το Κόμμα των φιλελευθέρων⁹ έλαβε 50,31% αλλά ηττήθηκε από την ενωμένη αντιπολίτευση που είχε λάβει το 49,36% λόγω του εκλογικού νόμου, χαρίζοντας περισσότερες έδρες στην αντιβενιζελική παράταξη. Ο Βενιζέλος παρά το μεγάλο ποσοστό του κόμματός του, δεν εξελέγη καν βουλευτής. Ο Δημήτριος Ράλλης σχηματίζει κυβέρνηση κάτω από τη βασιλική εποπτεία περιμένοντας το δημοψήφισμα της επιστροφής του εξόριστου βασιλέα Κωνσταντίνου.¹⁰

Αριστείδης Στεργιάδης

Ο Αριστείδης Στεργιάδης ήταν Έλληνας πολιτικός, ο οποίος την περίοδο 1919-1922 διετέλεσε Ύπατος Αρμοστής της Σμύρνης.

Γεννημένος στο Ηράκλειο Κρήτης από εύπορη οικογένειά, με καταγωγή από τη Μακεδονία, σπούδασε νομικά και ανέπτυξε μαζί με την οικογένειά του δράση εναντίον των Τούρκων ως αποτέλεσμα να θρηνησει δυο αδέρφια του.

Με τη πολιτική ασχολήθηκε από το 1910 όπου και συνδέθηκε με στενή φιλία με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ενώ το 1917 έως 1919 διορίστηκε Γενικός διοικητής Ηπείρου.

Τον Φεβρουάριο του 1919 τοποθετήθηκε Ύπατος Αρμοστής (θέση η οποία ισοδυναμούσε με τη θέση Υπουργού) της Σμύρνης, με προσωπική απόφαση του Ελευθερίου Βενιζέλου, αν και αρχικά ο Στεργιάδης δεν βρέθηκε σύμφωνος.

Η Ύπατη Αρμοστεία είχε σκοπό τη διατήρηση και την προστασία των μουσουλμανικών πληθυσμών, τοποθετώντας Τούρκους υπαλλήλους σε κατώτερες διοικητικές θέσεις, υπάγοντάς τους στο διοικητικό μηχανισμό.¹¹

Ο Στεργιάδης οργάνωσε το σώμα της χωροφυλακής και συγκρότησε στρατοδικεία (διότι δεν μπορούσε να εμπιστευθεί τα τούρκικα δικαστήρια), βοήθησε στον επαναπατρισμό 120.000 χριστιανών προσφύγων, οι οποίοι

⁹ Ο φιλελευθερισμός είναι μια πολιτική θεωρία, που βασίζεται στις ιδέες της ατομικής ελευθερίας αλλά και της ατομικής ιδιοκτησίας. Επίσης υποστηρίζουν ιδέες όπως η διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών, τα πολιτικά δικαιώματα, η ελευθερία του τύπου, η θρησκευτική ελευθερία, το ελεύθερο εμπόριο και η ιδιοκτησία. Hering G., «*Τα Πολιτικά Κόμματα στην Ελλάδα 821-1936*», Τόμος Β', μετ. Παρασκευόπουλος Θ., Αθήνα 2006, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, σελ 783.

¹⁰ https://el.wikipedia.org/wiki/ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ_BENIZEΛΟΣ

¹¹ Πλουμίδης Σ. «*Τα μυστήρια της Αιγηίδος*», εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2016, σελ. 220-221

είχαν εγκαταλείψει τις εστίες τους κατά τους διωγμούς του 1914-1916 χορηγώντας τους δάνεια. Στον οικονομικό τομέα στήριξε την παρουσία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος προσπαθώντας να εκμηδενίσει τις διάφορες ιδιωτικές τράπεζες.¹²

Τέλος, στον τομέα της δημόσιας υγείας, ίδρυσε ένα μικροβιολογικό εργαστήριο και ένα Ινστιτούτο Παστέρ, που βοήθησε στην καταπολέμηση πολλών ασθενειών που έπλητταν την περιοχή.

Ήρθε σε ρήξη με τον μητροπολίτη Κυδωνιών αλλά και με το μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, του οποίου διέκοψε κήρυγμα σε επίσημη δοξολογία για τον εορτασμό της συμμαχικής νίκης, όταν θεώρησε πως το περιεχόμενο δεν ήταν θρησκευτικό, αλλά εθνικιστικό παραλήρημα. Αποτέλεσμα αυτού έγινε εισήγηση στην ελληνική κυβέρνηση να διακόψει κάθε οικονομική επιχορήγηση στη Μητρόπολη Σμύρνης.¹³

Όσο για το ελληνικό στράτευμα ήταν υπό τις διαταγές του Ύπατου Αρμοστή, ο ίδιος επίσης υπήρξε και εκπρόσωπος των Μεγάλων Δυνάμεων. Ο Στεργιάδης κατηγορήθηκε για αδυναμία εκτέλεσης καθηκόντων λόγω φιλοτουρκικών αισθημάτων με μια στάση ενάντια στα εθνικά συμφέροντα, με τον ίδιο να συνεχίζει «*τις προσπάθειές του για ειρηνική συνύπαρξη Ελλήνων και Τούρκων στην περιοχή*»¹⁴.

Τον Ιούλιο του 1922 πρότεινε τη δημιουργία αυτόνομου Μικρασιατικού κράτους, με δική του διοίκηση και με πολυφυλετικό χαρακτήρα έχοντας πρωτεύουσα την Σμύρνη. Επίσης η πρόταση του περιλάμβανε και στρατιωτική κάλυψη από 50.000 Έλληνες στρατιώτες¹⁵.

Ο Βενιζέλος, πάντως, μετά την ήττα του, του ζήτησε να παραμείνει στη θέση του, εφόσον τον διατηρούσε σε αυτή η νέα κυβέρνηση. Διότι υπήρξε ένας άνθρωπος με πλήρη αδιαφορία για τα κομματικά και ίσως ήταν ο καταλληλότερος για να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ βενιζελικού και βασιλικού καθεστώτος.¹⁶

¹² Βερέμης Θ.-Κωστής Κ. «*Η Εθνική Τράπεζα στη Μικρά Ασία (1919-1922)*», Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας (ΜΙΕΤ), Αθήνα 1984, σελ.51,55

¹³ Αλλαμανή Ε.-Παναγιωτοπούλου Κ., «*Διάσταση στρατιωτικής & πολιτικής ηγεσίας. Το πρόβλημα Στεργιάδη*», Ιστορία Ελληνικού Έθνους, τομ.ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, 1978,σελ.124

¹⁴ Αγγελομάτης Χ., «*Χρονικόν μεγάλης τραγωδίας. Το έπος της Μικράς Ασίας*», εκδ. Εστία, Αθήνα , σελ.59-74.

¹⁵ Llewellyn - Smith M., *Το όραμα της Ιωνίας. Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία 1919-1922*, μτφρ. Λίνα Κάσδαγλη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας (ΜΙΕΤ), Αθήνα, 2002 σελ.489.

¹⁶ Llewellyn - Smith M., (2002), ο.π.σελ.317.

Ο Ύπατος Αρμοστής Σμύρνης Αριστείδης Στεργιάδης.

Στις 19 Αυγούστου, στάλθηκε στους αντιπροσώπους της Ύπατης Αρμοστείας, εμπιστευτικό μήνυμα στις πόλεις Αδραμύττιο, Πάνορμο, Αρτάκη, Μουδανιά, Κίο, Μπάλια, Σαλιχλί και Φιλαδέλφεια κ.α., με θέμα τη συγκέντρωση του αρχαιακού υλικού τους, λόγω αναχώρησής τους, χωρίς να αντιληφθεί κάτι ο πληθυσμός. Από κάποιους αντιπροσώπους ζητήθηκε να ενθαρρύνουν τον πληθυσμό της περιοχής να παραμείνει στα εδάφη τους. Επίσης, τη νύχτα της 21ης προς 22ας Αυγούστου 1922, σε τηλεγράφημά του ο Στεργιάδης προς τον υποδιοικητή των ελληνικών δυνάμεων της περιοχής Κασαμπά, του λέει: *«Εμποδίσσατε αναχώρησιν πολιτών, καθ' ότι στρατός επ' ουδενί λόγο εγκαταλείψει περιφέρειάν σας»*.

Η στρατιωτική ηγεσία δεν δεχόταν μια τέτοια διαχείριση της κατάστασης από μέρος του Ύπατου Αρμοστή. Ο συνταγματάρχης Φιλίππου της Μαγνησίας προσπαθούσε να επιβιβάσει τον πληθυσμό σε τρένα, *«παρά τις διαταγές του Στεργιάδη»*, το ίδιο έπραξε και ο Έλληνας διοικητής Αξαρίου προς τους πολίτες του, λέγοντας: *«Αν και η διαταγή του Στεργιάδου είναι να μη παρακινούμε τους πληθυσμούς να εγκαταλείψουν τον τόπον των, αλλά*

αντιθέτως να τους προτρέπομεν να μείνουν, σας συμβουλεύω ν' αλλάξετε γνώμην. Ημπορείτε να έχετε εμπιστοσύνην εις τους Τούρκους;»¹⁷

Ο Α. Στεργιάδης πρόκειται για μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα. Κατηγορήθηκε και έγινε το όνομα του, συνώνυμο της προδοσίας για τη κατάρρευση του Μικρασιατικού Μετώπου αλλά και για τη μη έγκυρη ενημέρωση των πληθυσμών, αφήνοντας χιλιάδες άμαχους να σφαγιαστούν από τους Τούρκους.¹⁸

ΝΟΜΟΣ 2870/1922

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Αριθμός φύλλου 119.—Τεύχος Α'.—20 'Ιουλίου 1922.

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ομοφώνως μετά της Γ' εν 'Αθήναις 'Εθνικής Συνελεύσεως, απεφασίσαμεν και διατάσσομεν:

Απαγορεύεται ή εν 'Ελλάδι αποβίβασις προσώπων ομάδων αφικνουμένων εξ άλλοδαπής, εφ' όσον ούτοι δέν είνε εφωδιασμένοι διά τακτικῶν διαβατηρίων νομίμως τεθεωρημένων ή δι' έγγραφων τῶν εκάστοτε οριζομένων διά Β. Διαταγμάτων, εκδιδομένων προτάσει τῶν ἐπι τῶν 'Εσωτερικῶν, 'Εθνικῆς Οικονομίας και Περιθάλψεως ὑπουργῶν.

Τά πλοία τὰ μεταφέροντα ομάδων ἄτομα ὑποβάλλονται εἰς ποινάς, τιμωρουμένων τῶν πλοιαρχῶν δι' ἕξ μηνῶν φυλακίσεως, χρηματικῆς ποινῆς τριῶν χιλιάδων δραχμῶν ἕως δέκα ὡς και στέρεσιν τοῦ δικαιώματος ἀσκήσεως ἐπαγγέλματος τοῦ ναυτικοῦ.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου, οὕτινος αἱ λεπτομέρειαι δύνανται νὰ ορίζονται διά Β. Διαταγμάτων, ἀρχεται ἀπὸ τῆς καταχωρήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν 'Εφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ παρῶν νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Γ' εν 'Αθήναις 'Εθνικῆς Συνελεύσεως και παρ' ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, δημοσιευθῆτω διά τῆς 'Εφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως και ἐκτελεσθῆτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν 'Αθήναις τῆ 16 'Ιουλίου 1922

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Ὁ ἐπί τῆς 'Εθν. Οικονομίας Ὑπουργὸς Α. Κ. ΡΟΥΦΟΣ

'Εθεωρήθη και ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς

Ἐν 'Αθήναις τῆ 18 'Ιουλίου 1922

Ὁ ἐπί τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

¹⁷ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, Ιωάννα Διαμαντούρου, Νικόλαος Οικονόμου, «Οι διωγμοί των Ελληνικών πληθυσμών σε άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1978, σελ.234, 242.

¹⁸ Ρεπούση Μ., «Ο Βενιζέλος αντιμετώπιος με τα επεισόδια στη Σύμυνη-Αριστείδης Στεργιάδης: η πιο αμφιλεγόμενη επιλογή του Βενιζέλου», στο: Θάνος Βερέμης, Ηλίας Νικολακόπουλος (επιμ.), Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και η εποχή του, εκδ.Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2005, σελ.215.

Μια από τις κατηγορίες που του προσάπτονταν εκείνη την περίοδο ήταν η μη έγκαιρη ενημέρωση των πληθυσμών, όμως ο νόμος 2870/1922 (ΦΕΚ Α' 119/20.7.1922)¹⁹, είναι σαφής:

«Αποφύγετε δημιουργία προσφυγικού ζητήματος»

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

Παρόλο που ο Στεργιάδης είχε ζητήσει με τηλεγράφημά του, στις 17 Αυγούστου 1922, από τον Δ. Γούναρη, να μεριμνήσει ώστε να σταλούν πλοία για να παραλάβουν τον πληθυσμό:

«Αποστείλατε τάχιστα πλοία προς παραλαβήν στρατού μετά υλικού πολέμου και του πληθυσμού»

Α. ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΣ

Αυτά είχε αποκαλύψει η εφημερίδα **«Πατρίς»**, η οποία τον Ιανουάριο του 1930 δημοσίευσε, τη τελευταία συνέντευξη που παραχώρησε ο Αρ. Στεργιάδης, υποστηρίζοντας ότι εκτελούσε πολιτικές εντολές της Γαλλίας²⁰. Μια μέρα πριν την είσοδο των Τούρκων στη Σμύρνη διέφυγε με πλοίο των ξένων Δυνάμεων, με προορισμό το Παρίσι, όπου και εγκαταστάθηκε στις αρχές του 1923 στη νότιο Γαλλία.

*«Ωρα 7.20' σήμερα το βράδυ, ο Αριστείδης Στεργιάδης, φρουρούμενος από έναν αξιωματικόν του αγγλικού ναυτικού και τον Διευθυντήν της Αστυνομίας κ. Νικηφοράκην, κατέρχεται την κλίμακα του φρουρίου της Βασίλης του, υπό τους γιουχαϊσμούς και τας κατάρας του όγκου του μικρασιατικού λαού, ο οποίος ερρίφθη εναντίον του».*²¹

¹⁹ Καρέλλης Μ., «Απολογητικό υπόμνημα Αριστείδη Στεργιάδη», στο: Πεπραγμένα Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου-Νεότερη περίοδος, τομ.Γ'1, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 2000, σελ.162-163.

²⁰ «Ο ίδιος έδωσε μόνο δύο συνεντεύξεις, στον Κώστα Ουράνη στον *Ελεύθερο Τύπο* το 1927 και τον Αποστολόπουλο στην εφημερίδα *Πατρίς* τον Ιανουάριο του 1936», Μανόλης Καρέλλης, «Απολογητικό υπόμνημα Αριστείδη Στεργιάδη», στο: Πεπραγμένα Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου-Νεότερη περίοδος, τομ.Γ'1, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο 2000, σελ.168-169.

²¹ Εφημερίδα, *«Ελεύθερος Τύπος»*, Φύλλο 31/8 (13/9 με το νέο ημερολόγιο), η οποία πραγματοποιήθηκε στις 26 Αυγούστου (8/9 με το νέο ημερολόγιο).

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Με τον όρο Μικρασιατική Καταστροφή περιγράφονται τα καταστροφικά αποτελέσματα της Μικρασιατικής Εκστρατείας στην Ελλάδα και στον ελληνισμό γενικότερα. Συγκεκριμένα εννοείται η φυγή της ελληνικής διοίκησης, η υποχώρηση του ελληνικού στρατού και η εξόντωση του ελληνικού Χριστιανικού πληθυσμού της Μικράς Ασίας²².

Η επιστροφή του Κωνσταντίνου Α΄ στο θρόνο, κατόπιν Δημοψηφίσματος στις 22 Νοεμβρίου 1920 (5 Δεκεμβρίου 1920 νέο ημερολόγιο) σηματοδοτεί την αρχή του τέλους της Μεγάλης Ιδέας.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις²³ (η Αγγλία συνέχισε σε διπλωματικό επίπεδο να υποστηρίζει την Ελλάδα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο), είχαν προειδοποιήσει την νέα κυβέρνηση για το τι θα σήμαινε μια πιθανή επιστροφή του Κωνσταντίνου στις σχέσεις τους, έτσι λοιπόν δίνεται η αφορμή στις Δυνάμεις να απαγκιστρωθούν από τις δεσμεύσεις τους και να επιζητήσουν την αναθεώρηση της Συνθήκης των Σεβρών, έχοντας παγώσει όλα τα δάνεια που είχαν δρομολογηθεί προς την Ελλάδα²⁴. Όταν η νέα κυβέρνηση επιδίωξε στρατιωτική επιχείρηση στη Κωνσταντινούπολη, οι Μεγάλες Δυνάμεις έδωσαν εντολές στα συμμαχικά στρατεύματα να εμποδίσουν κάθε ελληνική κίνηση για την κατάληψή της.

Οι δραματικές εξελίξεις άρχισαν να προδιαγράφονται στα τέλη Ιουλίου του 1922.

Ο πολεμικός ανταποκριτής της εφημερίδας «Toronto Star», Έρνεστ Χέμινγουεϊ, έγραφε σε ανταπόκρισή του, στις 3 Νοεμβρίου 1922: «Οι Έλληνες ήταν πρώτης τάξεως πολεμιστές και, σίγουρα, κάμποσα σκαλοπάτια παραπάνω από τον στρατό του Κεμάλ. Αυτή είναι η άποψη του Γουίταλ (λοχαγός Wittal του Ινδικού Ιππικού). Πιστεύει (ο Γουίταλ) ότι οι τσολιάδες θα είχαν καταλάβει την Άγκυρα και θα είχαν τελειώσει τον πόλεμο αν δεν είχαν προδοθεί. Όταν ο Κωνσταντίνος ήρθε στην εξουσία, όλοι οι Έλληνες αξιωματικοί που ήταν σε επιτελικές θέσεις υποβαθμίστηκαν

²² Ζολώτα, Αναστασίου Π. (1995). *Η Εθνική Τραγωδία*. Πανεπιστήμιο Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.), Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίας Διοικήσεως.

²³ Οι Μεγάλες Δυνάμεις, δεν αναγνώριζαν τον Βασιλιά ως αρχηγό του κράτους.

²⁴ Ζολώτα, Αναστασίου Π. (1995). *Η Εθνική Τραγωδία*. Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Δημοσίας Διοικήσεως, σελίδες 44 και 58.

αμέσως σε χαμηλότερες θέσεις.

Πολλοί απ' αυτούς είχαν πάρει τα γαλόνια τους με ανδραγαθήματα στο πεδίο της μάχης. Ήταν έξοχοι πολεμιστές και σπουδαίοι ηγέτες. Αυτό δεν εμπόδισε το κόμμα του Κωνσταντίνου να τους διώξει και να τους αντικαταστήσει με αξιωματικούς που δεν είχαν ακούσει ποτέ τους να πέφτει ούτε μία τουφεκιά. Αυτό είχε αποτέλεσμα να σπάσει το μέτωπο».²⁵

Ο μητροπολίτης Εφέσου Χρυσόστομος, με μια επιστολή του προς τον Πατριάρχη, ανέφερε ότι: «οι ελληνικές αρχές πίστευαν πως οι Τούρκοι δεν θα τολμούσαν να προχωρήσουν σε σφαγές στον 20ό αιώνα», ο ίδιος όμως πίστευε ότι θα σκοτωθούν χιλιάδες χριστιανοί και κατηγόρησε τις ελληνικές αρχές ότι οι Τούρκοι που ζούσαν στη Μικρά Ασία ήταν «οπλισμένοι μέχρι τα δόντια», ενώ οι Έλληνες είχαν αφοπλιστεί από τον ύπατο αρμοστή, έτσι ώστε δεν είχαν κανένα μέσο άμυνας, τους εγκατέλειψε άοπλους παρά τις απελπισμένες εκκλήσεις τους για όπλα.²⁶

Παρόλο τις εκκλήσεις των Μικρασιατών για βοήθεια η κυβέρνηση των Ελλήνων αδιαφορούσε, με αποκορύφωμα τον αφοπλισμό των ελληνικών πολιτοφυλάκων από τον Δ. Γούναρη.

Ο Μ. Σεϊζάνης, πρόεδρος της Εθνικής Άμυνας Σμύρνης, με επιστολή του προς την Υπάτη Αρμοστεία ζητούσε να σταλούν 1.000 όπλα «άτινα δοθώσι εις την προ καιρού γυμνασθείσα Πολιτοφυλακή Σμύρνης ήτις άνευ όπλων με εσταυρωμένας τας χείρας αχρήστως διαμένει».²⁷

Ωστόσο, η ελληνική διοίκηση, υποτιμώντας τις πληροφορίες της, δεν έλαβε κανένα μέτρο.

Στις 21 Αυγούστου (3 Σεπτεμβρίου νέο ημερολόγιο), οι συμμαχικές δυνάμεις αρχίζουν να στέλνουν πολεμικά πλοία στη Σμύρνη για να προφυλάξουν τους υπηκόους τους. Την ίδια στιγμή, σύμφωνα με τη μαρτυρία του επικεφαλής του Γραφείου Τύπου της Ύπατης Αρμοστείας Σμύρνης, Μ. Ροδά, στα λιμάνια της Χίου και της Μυτιλήνης ήταν

²⁵ Από τα αρχεία της εφημερίδας, «Toronto Star», Νοέμβριος 1922.

²⁶ «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», ο.π. σελ. 234.

²⁷ Αρχείο Ύπατης Αρμοστείας Σμύρνης, Φ. 70, Γενικά Αρχεία του Κράτους.

καθελωμένα 50 ελληνικά εμπορικά πλοία, καθώς η ελληνική κυβέρνηση δεν επέτρεπε να πάνε να βοηθήσουν στη Σμύρνη.²⁸

Ο Γεώργιος Παπανδρέου, σε ένα άρθρο του, που δημοσιεύτηκε στις 28 Αυγούστου 1922 στην εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος», έγραφε:
*«Η ήττα είναι του Στρατηγείου. Είναι της Κυβερνήσεως. Είναι του καθεστώτος. Όταν ο Αρχιστράτηγος ήτο ανισόρροπος. Όταν οι Επιτελάρχαι εγνώριζαν να συνωμοτούν κατά των Ελλήνων, αλλά δεν ησχολούντο με τον εχθρόν....».*²⁹

Στις 22 Αυγούστου (4 Σεπτεμβρίου νέο ημερολόγιο) ο Τζορτζ Χόρτον στέλνει νέο τηλεγράφημα προς το Στέιτ Ντιπάρτμεντ, στο οποίο αναφέρονται μεταξύ άλλων τα εξής:

«Πρόσφυγες ξεχύνονται στη Σμύρνη και ξεσπάει πανικός. Στο πλαίσιο του ανθρωπισμού και για την ασφάλεια των αμερικανικών συμφερόντων σας ικετεύω να μεσολαβήσετε προς την κυβέρνηση της Αγκύρας για αμνηστία, ώστε να επιτρέψουν στις ελληνικές δυνάμεις να εκκενώσουν. [...]. Ο Έλληνας Ύπατος Αρμοστής χθες βράδυ επέτρεψε σ' εμένα προφορικά να πάρω μέτρα για διαμεσολάβηση [...].»

Την επόμενη μέρα, το υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ ενημερώνει τον Τζορτζ Χόρτον ότι θα σταλούν αντιτορπιλικά στη Σμύρνη για να βοηθήσουν στην ασφάλεια των Αμερικανών και των ιδιοκτησιών τους, καθιστώντας σαφές ότι *«η αποστολή των πολεμικών πλοίων είναι αποκλειστικά για την προστασία των Αμερικανών»!*

Το απόγευμα της 25 Αυγούστου αναχωρούν από τη Σμύρνη όλα τα ελληνικά πλοία, μεταφέροντας κυρίως στρατιωτικές δυνάμεις.

«Η Σμύρνη καταλήφθηκε από τον Μουσταφά Κεμάλ». Με αυτές τις λέξεις ξεκινούσε το τηλεγράφημα που έστειλε, στις 10 Σεπτεμβρίου 1922 (26 Αυγούστου με το παλαιό ημερολόγιο), ο ύπατος αρμοστής των ΗΠΑ στην Κωνσταντινούπολη, ναύαρχος Μπρίστολ, στο υπουργείο Εξωτερικών.

²⁸ Μ.Ροδάς, «Η Ελλάδα στη Μικρά Ασία - Μικρασιατική Καταστροφή», Αθήνα 2019, σελ.237.

²⁹ Από τα αρχεία της εφημερίδας, «Ελεύθερος Τύπος», Αύγουστος 1922.

Ο χρόνος σταμάτησε. Τίποτα δεν θα ήταν πια το ίδιο στην Ελλάδα, στη Μικρά Ασία και γενικότερα στην Εγγύς Ανατολή.

Το σχέδιο του Κεμάλ να απαλλαγεί οριστικά από διάφορες εθνότητες ετίθετο σε εφαρμογή.

Τις ίδιες μέρες πρόσφυγες αρχίζουν και φεύγουν από τα παράλια της Μικράς Ασίας με όποιο μέσο μπορούν, πολλοί έφτασαν στα απέναντι ελληνικά νησιά ακόμα και με βάρκες...³⁰

Είναι αποκαλυπτικό το τηλεγράφημα του διπλωματικού υπεύθυνου των ΗΠΑ για την Ελλάδα προς το Στέιτ Ντιπάρτμεντ, στο οποίο αναφέρει ότι ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών του ζήτησε μόλις στις 26 Αυγούστου (8 Σεπτεμβρίου νέο ημερολόγιο) να κάνει επείγουσα έκκληση στην κυβέρνηση των ΗΠΑ για να βοηθήσουν στη σωτηρία 500.000 προσφύγων που συγκεντρώθηκαν στα λιμάνια της Μικράς Ασίας. *«Αυτός δηλώνει ότι [...] τα Ελληνικά πλοία τώρα απασχολούνται στην εκκένωση της Μικράς Ασίας από τα ελληνικά στρατεύματα και η Ελληνική κυβέρνηση δεν έχει πλοία για να πάρει τους πρόσφυγες στην Ελλάδα ούτε φαγητό ή σκηνές γι' αυτούς. [...] Ίδια έκκληση έγινε στους εκπροσώπους των συμμάχων εδώ»*, ανέφερε ο διπλωματικός υπεύθυνος.

Στις 27 Αυγούστου (9 Σεπτεμβρίου νέο ημερολόγιο) οι πρώτοι έφιπποι Τσέτες μπήκαν στη Σμύρνη.

Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας, αφού βίωσε μέρες φρίκης και άγριων σφαγών, εξαναγκάστηκε να πάρει, για ακόμα μια φορά, τον δρόμο του ξεριζωμού.

Η υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης και η ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923 σηματοδότησαν το τέλος της Μεγάλης Ιδέας, του αλυτρωτισμού, των μεγάλων εθνικών διεκδικήσεων, των μακροχρόνιων πολέμων αλλά και τον αφελληνισμό ιστορικά ελληνικών περιοχών.

Οι συνέπειες της Μικρασιατικής Καταστροφής θα είναι πάντα παρούσες και καθοριστικές. Όλα τα προβλήματα που υπάρχουν σήμερα με την Τουρκία προέρχονται από εκείνη την ανυπολόγιστης σημασίας ελληνική

³⁰ Από τα αρχεία της εφημερίδας, «Ριζοσπάστης», Σεπτέμβριος 1922.

ήττα. Γιατί τότε, διαμορφώθηκε η οριστική μεταοθωμανική πραγματικότητα στην Εγγύς Ανατολή.

Π.Πρωτοπαπαδάκης(Πρωθυπουργός):

*«Η Ελλάς δεν ευρίσκεται προ ουδενός αδιεξόδου και παρακαλώ υμάς να μας αφήσετε να προχωρήσωμεν εις το έργον μας».*³¹

³¹ Πρακτικά της Γ' Εθνικής Συνελεύσεως, τόμος 5, Συνεδρίαση ΡΑΗ' της 28-7-1922, σελ. 4.259 και 4.267

